

Szok. Wojna rosyjsko-japońska i jej skutki

Bibliografia:

- Źródło: *Wiek XIX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych*, oprac. S.B. Lenard, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1998, s. 363.

Szok. Wojna rosyjsko-japońska i jej skutki

Wraki rosyjskich pancerników - od lewej Piereswiet, Połtawa, Retwizan, Pobieda i krążownika Pałłada w Port Artur

Źródło: *Wraki rosyjskich pancerników - od lewej Piereswiet, Połtawa, Retwizan, Pobieda i krążownika Pałłada w Port Artur*, 1905, domena publiczna.

Rosja i Japonia. Niedźwiedź i samuraj. Kto wygrał?

Wprowadzenie

Polecenie 1

Poniższa francuska karykatura została opublikowana w pierwszych dniach wojny rosyjsko-japońskiej.

- Oceń na jej podstawie, w jaki sposób postrzegano w Europie rywalizację rosyjsko-japońską,
- Wyjaśnij, dlaczego Francja popierała Rosję w trakcie wojny.

Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.

Francuska karykatura

Źródło: a. nn., *Francuska karykatura*, 1904, domena publiczna.

Kiedy to było?

Oś czasu – szok. Wojna rosyjsko-japońska i jej skutki

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Dalekowschodnie ambicje

Mikołaj II, ostatni car Rosji, był bardzo zainteresowany ekspansją na Daleki Wschód. W bliskim otoczeniu cara panowało przekonanie, że przeznaczeniem Rosji było opanowanie całej Azji. Podkreślano, że w żyłach Rosjan płynie krew mongolska i fińska, a wielkość i siła państwa bierze się przede wszystkim z ich azjatyckiego, a nie słowiańskiego pochodzenia. W ślad za propagandą szła i polityka. W latach 90. XIX wieku rozpoczęto budowę Kolei Transsyberyjskiej, która miała przeciąć Mandzurię (czyli północno-wschodni region Chin) i dotrzeć do Władywostoku. Rosji udało się też uzyskać od Chin zgodę na budowę kolei do Port Artur nad Morzem Żółtym. Port ten znajdował się na półwyspie Liaotung, wydzierżawionym przez Rosję od Chin na potrzeby bazy morskiej.

Na początku XX wieku Rosja zapewniła sobie wpływy w Korei, bogatej w surowce naturalne: żelazo, węgiel, złoto, bogactwa leśne. Jej wojska wkroczyły też do Mandzurii, gdzie utworzyła własną strefę wpływów. Toteż siłą rzeczy car i jego otoczenie byli zaniepokojeni japońską polityką zmierzającą do zagarnięcia Korei.

Rozwój terytorialny państwa rosyjskiego (XV-XIX wiek)

Źródło: Krystian Chariza i zespół, *Rosja w XIX wieku*, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 2

- Przeanalizuj na mapie rozwój terytorialny Rosji w XIX wieku. Wskaż główne kierunki jej ekspansji.
- Zapisz 3 miasta przez które przechodziła kolei transsyberyjska.

Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.

Obecność Rosji na Dalekim Wschodzie, a zwłaszcza stacjonowanie wojsk w Mandżurii, wzbudzało opór mocarstw europejskich. Pod ich naciskiem Rosja zaczęła prowadzić z Chinami rozmowy na temat wycofania swoich wojsk, ale próbowała przy tym skłonić Chiny do zagwarantowania sobie politycznego monopolu, domagając się obietnicy, że po wyjściu armii rosyjskiej nie udzielą one żadnych koncesji innym państwom... bez zgody Rosji. W rzeczywistości car nie zamierzał zrezygnować z Mandżurii. Rosja, przekonana o swojej potędze militarnej i demograficznej, dążyła do konfrontacji z Japonią.

Polecenie 3

Zapoznaj się z fragmentem wspomnień ministra finansów Rosji, Sergiusza Wittego (poniżej), dotyczących okoliczności zajęcia południowej części półwyspu Liaotung w 1898 roku.

- Zapisz komu przypisuje on rozpoczęcie działań imperialnych?
- Odpowiedz w jaki sposób autor wyjaśnia przyczyny prowadzenia przez Rosję imperialnej polityki na Dalekim Wschodzie?

„[Chińscy] dygnitarze, widząc, że przekazanie nam prowincji **Kwantung** w każdym wypadku jest nieuniknione, albowiem oni dowiedzieli się, że nasze okręty stoją naładowane wojskami i w pełnej bojowej gotowości – zdecydowali się pojechać do cesarzowej i namówić ją, aby zezwoliła na podpisanie zaproponowanego przez Rosję układu [tj. umowy o wydzierżawieniu Rosji na 25 lat półwyspu Liaotung, z prawem korzystania z portu wyłącznie przez okręty rosyjskie i chińskie]. [...]

Nie ulega kwestii, że podjęcie do takiego aktu [tj. przekształcenia Mandżurii w rosyjską strefę wpływów, m.in. dzięki przejęciu południowej części półwyspu Liaotung i utworzeniu bazy strategicznej w Port Artur] dał cesarz Wilhelm II, zagarniając Cindao; być może, że on nie zdawał sobie jasno sprawy, jakie to pociągnie za sobą konsekwencje, ale jest rzeczą niewątpliwą, iż dyplomacja niemiecka i cesarz niemiecki w owym czasie wszelkimi sposobami starali się wtłoczyć nas do awantur na Dalekim Wschodzie; on [cesarz Wilhelm II] dążył do tego, aby odciągnąć wszystkie nasze siły w kierunku Dalekiego Wschodu i uzyskać spokój na granicy zachodniej [Niemiec]; to właśnie w zupełności przezeń zostało osiągnięte, ponieważ zajęcie prowincji Kwantung pociągnęło za sobą [...] okrutną wojnę japońską, w której doznaliśmy najbardziej dotkliwej i nadzwyczajnej klęski.”

Źródło: *Wiek XIX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych, oprac. S.B. Lenard, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1998, s. 363.*

Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.

W Japonii również myślano o wojnie. Było w tym dążeniu marzenie o zemście za postawę Rosji. Japonia bowiem podbiła Koreę i część Mandżurii w wyniku wojny z Chinami dziesięć lat wcześniej, jednak pod naciskiem mocarstw, w tym Rosji, musiała zrezygnować z tych terytoriów. Toteż szczególnie mocno domagała się wycofania wojsk rosyjskich z Mandżurii

i uznania japońskiego zwierzchnictwa nad Koreą. Japonia zapewniła sobie neutralność Wielkiej Brytanii w ewentualnym konflikcie, miała także ciche poparcie Stanów Zjednoczonych, konkurujących od niedawna z Rosją o wpływy na Dalekim Wschodzie.

Wojna dwóch ras

Pretekstu do wojny dostarczyła strona japońska. W nocy z 8 na 9 lutego 1904 roku bez uprzedzenia i wypowiedzenia wojny jej flota zaatakowała okręty rosyjskie zacumowane na redzie w Port Artur. Japończycy zaatakowali też okręty zakotwiczone u wybrzeży Korei. Rosja wypowiedziała więc wojnę Japonii. Nie tylko w Rosji, ale i w całej w Europie z lekceważeniem traktowano japońskie działania wojenne. Wynikało to z panujących tam ówczesnie uprzedzeń rasowych, dotyczących także 'rasy żółtej', do jakiej zaliczano między innymi mieszkańców **Japonii i Chin**. Japończycy również traktowali konflikt z Rosją jako 'wojnę dwóch ras' i obarczeni byli własnym bagażem stereotypów.

Główne siły japońskie uderzyły na Koreę, reszta – na Mandżurię. Kluczowe było zdobycie w styczniu 1905 roku, po kilkumiesięcznym oblężeniu, Port Artur. W toku działań wojennych okazało się, że Rosja jest kolosem na glinianych nogach. Miała liczniejszą flotę, jednak znajdowała się ona głównie na Bałtyku i Morzu Czarnym. Armię lądową natomiast mogła przerzucić na Daleki Wschód tylko jedną linią kolejową. Japończycy na front mieli znacznie bliżej, a do tego posiadali dobrze uzbrojoną flotę. Rosja przegrała toczącą się przez dwa miesiące bitwę pod Mukdenem (luty–marzec 1905). W tym czasie z pomocą nadciągała flota nadbałtycka. Jednak duża część jej okrętów, żeby dotrzeć do celu, musiała płynąć wokół całej Afryki i przez Ocean Indyjski, ponieważ Wielka Brytania, nie wyraziła zgody na przepłynięcie wszystkich okrętów przez Kanał Sueski. Po dopłynięciu po 8 miesiącach została całkowicie rozbita w bitwie pod Cuszimą (27–28 maja 1905 roku). Ta klęska była szokiem dla rosyjskiej opinii publicznej.

Za pośrednictwem prezydenta Stanów Zjednoczonych **Theodore'a Roosevelta** [czyt.: teodora ruzwelta], po rokowaniach, Rosja zawarła we wrześniu 1905 roku pokój z Japonią. Rosja zrzekła się dzierżawy Półwyspu Liaotuńskiego na rzecz Japonii, oddała jej południową część wyspy Sachalin. Zrezygnowała też ze swoich ambicji względem Korei. Japonia po kilku latach włączyła ją w swoje granice.

Ciekawostka

Słabość rosyjskich sił zbrojnych była zaskoczeniem także dla Japończyków. Rozmiar klęski Rosji oddaje japońska karykatura z okresu wojny.

Powrót sił zbrojnych. Koszmar senny Mikołaja II

Źródło: Kobayashi Kiyochika, *Powrót sił zbrojnych. Koszmar senny Mikołaja II*, 1904, domena publiczna.

Skutki klęski

Wojna rosyjsko-japońska miała wielkie konsekwencje dla regionu, ale też dla całości stosunków międzynarodowych. Słabość Rosji zaskoczyła jej europejskich sprzymierzeńców. Dla zachodnich mocarstw stało się jasne, że nie jest ona już w stanie z nikim konkurować na terenie Azji. Zmieniło to także realia polityki europejskiej: ośmieliło Niemcy do prowadzenia jawnej polityki antyfrancuskiej, a Austro-Węgry - do dalszej ekspansji na Bałkanach. Od klęski Rosji historia przyspieszyła, a **z każdym kolejnym rokiem napięcie wojenne rosło**. Społeczeństwo rosyjskie odpowiedziało buntem wobec władzy. W styczniu 1905 roku wybuchła rewolucja, w wyniku której **upadł system samodzierżawia**.

Japonia gwałtownie awansowała do grona mocarstw politycznych i militarnych. Wielka Brytania, od kilku lat pozostająca z nią w sojuszu politycznym, pogłębiła współpracę, podpisując dodatkowe porozumienie o udzieleniu sobie wzajemnej pomocy w razie ataku. Istnienie bloku mocarstw złączonych Trójprzymierzem i współpraca brytyjsko-japońska sprawiły jednak, że z czasem pokonana Rosja i zwycięska Japonia zaczęły jednak współdziałać, a dołączyła do nich Francja. Zaniepokoiło to Stany Zjednoczone, które dotąd były przychylnie Japonii.

Zamiast podsumowania

Ćwiczenie 1

Ułóż główne wydarzenia wojny rosyjsko-japońskiej w kolejności chronologicznej, przeciągając elementy w odpowiednie miejsca.

Japonia atakuje zniecałkowane okręty rosyjskie, zacumowane na redzie w Port Artur.

Rosja ponosi klęskę pod Cuszimą.

Rosja zrzeka się dzierżawy półwyspu liaotuńskiego i oddaje Japonii południową część wyspy Sachalin.

Rosja ponosi klęskę pod Mukdenem.

Japonia atakuje Koreę i Mandżurię.

Za pośrednictwem Stanów Zjednoczonych Rosja zawiera pokój z Japonią.

Japonia zajmuje Koreę.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.